

ΠΛΑΤΩΝΟΣ - ΣΥΜΠΟΣΙΟ

Η ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΣΩΚΡΑΤΗ 201d1 – 212c2

ΜΕΡΟΣ 1^ο (201d1-203a8): Ο Έρωτας βρίσκεται στο ενδιάμεσο δυο χώρων

Ο Σωκράτης δηλώνει πως ό,τι γνωρίζει περί “Έρωτος” είναι αποτέλεσμα μιας συζήτησης που έτυχε να κάνει με μια γυναίκα από την Μαντινεία, την Διοτίμα. Αυτή τον πληροφόρησε ότι ο “Έρωτας” δεν είναι ούτε όμορφος ούτε δύσμορφος, ούτε θνητός ούτε αθάνατος· αλλά ανήκει σε ένα ενδιάμεσο κόσμο μεταξύ ομορφιάς και δυσμορφίας, και θνητότητας και αθανασίας.

- 201 d 1** Καὶ σὲ μέν γε ἤδη ἐάσω· τὸν δὲ λόγον τὸν περὶ τοῦ
 Ἔρωτος, ὃν ποτ’ ἤκουσα γυναικὸς Μαντινικῆς Διοτίμας, ἣ
 ταυτὰ τε σοφὴ ἦν καὶ ἄλλα πολλὰ – καὶ Ἀθηναίοις ποτὲ
 θυμαμένοις πρὸ τοῦ λοιμοῦ δέκα ἔτη ἀναβολὴν ἐποίησε τῆς
5 νόσου, ἣ δὴ καὶ ἐμὲ τὰ ἐρωτικὰ ἐδίδαξεν – ὃν οὖν ἐκείνη
 ἔλεγε λόγον, πειράσομαι ὑμῖν διελθεῖν ἐκ τῶν ὁμολογη-
 μένων ἐμοὶ καὶ Ἀγάθωνι, αὐτὸς ἐπ’ ἐμαυτοῦ, ὅπως ἂν
 δύνωμαι. δεῖ δὴ, ὦ Ἀγάθων, ὥσπερ σὺ διηγῆσω, διελθεῖν
201 e 1 αὐτὸν πρῶτον, τίς ἐστὶν ὁ Ἔρως καὶ ποῖός τις, ἔπειτα τὰ
 ἔργα αὐτοῦ. δοκεῖ οὖν μοι ῥᾶστον εἶναι οὕτω διελθεῖν, ὥς
 ποτέ με ἡ ξένη ἀνακρίνουσα διήει. σχεδὸν γάρ τι καὶ ἐγὼ
 πρὸς αὐτὴν ἕτερα τοιαῦτα ἔλεγον οἷάπερ νῦν πρὸς ἐμὲ
5 Ἀγάθων, ὡς εἴη ὁ Ἔρως μέγας θεός, εἴη δὲ τῶν καλῶν·
 ἤλεγχε δὴ με τούτοις τοῖς λόγοις οἷσπερ ἐγὼ τοῦτον, ὡς
 οὔτε καλὸς εἴη κατὰ τὸν ἐμὸν λόγον οὔτε ἀγαθός.

Καὶ ἐγώ, Πῶς λέγεις, ἔφην, ὦ Διοτίμα; αἰσχροὺς ἄρα ὁ
 Ἔρως ἐστὶ καὶ κακός;

- 10** Καὶ ἦ, Οὐκ εὐφημήσεις; ἔφη· ἦ οἶει, ὅτι ἂν μὴ καλὸν
 ἦ, ἀναγκαῖον αὐτὸ εἶναι αἰσχρόν;

- 202 a 1** Μάλιστά γε.
 Ἦ καὶ ἂν μὴ σοφόν, ἀμαθές; ἦ οὐκ ἤσθησαι ὅτι ἔστιν
 τι μεταξὺ σοφίας καὶ ἀμαθίας;

Τί τοῦτο;

- 5** Τὸ ὀρθὰ δοξάζειν καὶ ἄνευ τοῦ ἔχειν λόγον δοῦναι οὐκ
 οἶσθ’, ἔφη, ὅτι οὔτε ἐπίστασθαί ἐστιν – ἄλογον γὰρ πρᾶγμα
 πῶς ἂν εἴη ἐπιστήμη; – οὔτε ἀμαθία – τὸ γὰρ τοῦ ὄντος
 τυγχάνον πῶς ἂν εἴη ἀμαθία; – ἔστι δὲ δήπου τοιοῦτον ἡ
 ὀρθὴ δόξα, μεταξὺ φρονήσεως καὶ ἀμαθίας.

- 10** Ἀληθῆ, ἦν δ’ ἐγώ, λέγεις.

- 202 b 1** Μὴ τοίνυν ἀνάγκαζε ὁ μὴ καλὸν ἐστὶν αἰσχρόν εἶναι,
 μηδὲ ὁ μὴ ἀγαθόν, κακόν. οὕτω δὲ καὶ τὸν Ἔρωτα ἐπειδὴ
 αὐτὸς ὁμολογεῖς μὴ εἶναι ἀγαθὸν μηδὲ καλόν, μηδέν τι

- 5 μάλλον οἷου δεῖν αὐτὸν αἰσχρὸν καὶ κακὸν εἶναι, ἀλλὰ τι μεταξύ, ἔφη, τούτοιιν.
Καὶ μήν, ἦν δ' ἐγώ, ὁμολογεῖται γε παρὰ πάντων μέγας θεὸς εἶναι.
Τῶν μὴ εἰδότων, ἔφη, πάντων λέγεις, ἢ καὶ τῶν εἰδότων; Συμπάντων μὲν οὖν.
- 10 Καὶ ἡ γελάσασα Καὶ πῶς ἄν, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ὁμολογοῖτο μέγας θεὸς εἶναι παρὰ τούτων, οἳ φασιν αὐτὸν οὐδὲ θεὸν εἶναι;
Τίνες οὗτοι; ἦν δ' ἐγώ.
Εἷς μὲν, ἔφη, σύ, μία δ' ἐγώ.
- 5 Κἀγὼ εἶπον, Πῶς τοῦτο, ἔφην, λέγεις;
Καὶ ἦ, Ῥαδίως, ἔφη. λέγε γάρ μοι, οὐ πάντας θεοὺς φῆς εὐδαίμονας εἶναι καὶ καλοὺς; ἢ τολμήσας ἄν τινα μὴ φάναι καλὸν τε καὶ εὐδαίμονα θεῶν εἶναι;
Μὰ Δί' οὐκ ἔγωγ', ἔφην.
- 10 Εὐδαίμονας δὲ δὴ λέγεις οὐ τοὺς τάγαθὰ καὶ τὰ καλὰ κεκτημένους;
Πάνυ γε.
- 202 d 1 Ἄλλὰ μήν Ἐρωτά γε ὁμολόγηκας δι' ἔνδειαν τῶν ἀγαθῶν καὶ καλῶν ἐπιθυμεῖν αὐτῶν τούτων ὧν ἐνδεής ἐστιν.
Ὁμολόγηκα γάρ.
- 5 Πῶς ἄν οὖν θεὸς εἴη ὃ γε τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν ἅμοιρος; Οὐδαμῶς, ὥς γ' ἔοικεν.
Ὅρας οὖν, ἔφη, ὅτι καὶ σὺ Ἐρωτα οὐ θεὸν νομίζεις; Τί οὖν ἄν, ἔφην, εἴη ὃ Ἐρω; θνητός;
Ἕκιστά γε.
- 10 Ἄλλὰ τί μήν;
Ὡσπερ τὰ πρότερα, ἔφη, μεταξὺ θνητοῦ καὶ ἀθανάτου. Τί οὖν, ὦ Διοτίμα;
Δαίμων μέγας, ὦ Σώκρατες· καὶ γὰρ πᾶν τὸ δαιμόνιον
- 202 e 1 μεταξύ ἐστι θεοῦ τε καὶ θνητοῦ.
Τίνα, ἦν δ' ἐγώ, δύναμιν ἔχον;
Ἑρμηνεῦον καὶ διαπορθεῦον θεοῖς τὰ παρ' ἀνθρώπων καὶ ἀνθρώποις τὰ παρὰ θεῶν, τῶν μὲν τὰς δεήσεις καὶ
- 5 θυσίας, τῶν δὲ τὰς ἐπιτάξεις τε καὶ ἀμοιβὰς τῶν θυσιῶν, ἐν μέσῳ δὲ ὃν ἀμφοτέρων συμπληροῖ, ὥστε τὸ πᾶν αὐτὸ αὐτῷ συνδεδέσθαι. διὰ τούτου καὶ ἡ μαντικὴ πᾶσα χωρεῖ καὶ ἡ τῶν ἱερέων τέχνη τῶν τε περὶ τὰς θυσίας καὶ τελετὰς
- 203 a 1 καὶ τὰς ἐπὶ δαῖς καὶ τὴν μαντείαν πᾶσαν καὶ γοητείαν. θεὸς δὲ ἀνθρώπῳ οὐ μείγνυται, ἀλλὰ διὰ τούτου πᾶσά ἐστιν ἡ ὁμιλία καὶ ἡ διάλεκτος θεοῖς πρὸς ἀνθρώπους, καὶ ἐγρηγορόσι καὶ καθεύδουσι· καὶ ὁ μὲν περὶ τὰ τοιαῦτα σοφὸς

- 5 δαιμόνιος ἀνὴρ, ὁ δὲ ἄλλο τι σοφὸς ὢν ἢ περὶ τέχνας ἢ χειρουργίας τινὰς βάναντος. οὗτοι δὲ οἱ δαίμονες πολλοὶ καὶ παντοδαποὶ εἰσιν, εἷς δὲ τούτων ἐστὶ καὶ ὁ Ἔρως.

ΣΧΟΛΙΑ

201d 1 Καὶ σὲ μὲν γε ἤδη ἐάσω: αναφέρεται στον Αγάθωνα. **d3 ταῦτά τε...καὶ ἄλλα:** ‘σ’ αὐτά...ἀλλὰ καὶ σε ἄλλα θέματα’. **Ἀθηναίοις ποτὲ θυσασμένοις:** το ουσιαστικό είναι δοτική χαριστική, καὶ ἡ μτχ. εἶναι χρονική. **d4 πρὸ τοῦ λοιμοῦ:** δηλ. του λοιμοῦ που εμφανίστηκε το 430. **d6 ἐκ τῶν ὁμολογημένων:** ‘ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν που συζητήσαμε ἐγὼ καὶ ὁ Αγάθων’, δηλ. ενν. πὼς ὅ,τι πει θα βασίζεται πάνω στην ἤδη δρομολογημένη συζήτηση με τον Αγάθωνα, την οποίαν εἶχε μέχρι καὶ πριν λίγα λεπτά. **d7 αὐτὸς ἐπ’ ἐμαυτοῦ:** ‘ἐγὼ ὁ ἴδιος στηριζόμενος στις δυνάμεις μου, που σημαίνει πὼς δεν πρόκειται να συνεχίσει τον διάλογο που εἶχε μέχρι πρότινος με τον Αγάθωνα. **d8 διελθεῖν αὐτὸν πρῶτον:** i.e. ‘τὸν Ἔρωτα’.

e1 τίς ἐστὶν ὁ Ἔρως καὶ ποῖός τις: τρεῖς αντωνυμίες, ἡ ‘τίς’ εἶναι ερωτηματική, ἡ ‘ποῖος’ ἐπίσης ερωτηματική, ἐνὼ ἡ ‘τις’ εἶναι ἀόριστη. Οἱ δυο πρώτες ὡς ερωτηματικές λειτουργοῦν ὡς κατηγορούμενα στο ‘ἐστὶν’ με κοινὸ υποκείμενο ‘ὁ Ἔρως’. Ἡ τρίτη ὡς ἀόριστη εἶναι επιθ. προσδιορισμός. **ἔπειτα τὰ ἔργα αὐτοῦ:** i.e. ‘διελθεῖν’. **e3 με ἡ ξένη ἀνακρίνουσα:** ‘διατυπώνοντας σε ἐμένα ἐρωτήσεις ἐκείνη ἡ ξένη γυναῖκα’. **e5 εἷη δὲ τῶν καλῶν:** ‘ὅτι ἀνήκει σ’ ἐκεῖνα τα πράγματα που εἶναι ωραία’. **e7 οὔτε ἀγαθός:** ‘οὔτε καλός’. **e8 Καὶ ἐγώ...ἔφην:** ‘καὶ ἐγὼ τῆς εἶπα’. **e9 αἰσχροὺς ἄρα ὁ Ἔρως ἐστὶ καὶ κακός:** ‘ὁ Ἔρωτας λοιπὸν εἶναι δύσμορφος καὶ κακός;’. **e10 Οὐκ εὐφημήσεις:** ‘Δεν θα προσέχεις τα λόγια σου;’.

202a4 Τί τοῦτο; ενν. ‘ἐστὶ’. Ἡ ερωτηματικὴ αντωνυμία εἶναι κατηγορούμενο. **a5 Τὸ...δοξάζειν:** ‘το να ἔχει κάποιος μία σωστή γνώμη - ἀποψη’, ἐναρθρο ἀπαρέμφατο σε αιτιατικὴ πτώση ὡς αντικείμενο ‘κατὰ πρόληψιν’ στο ‘οὐκ οἶσθ(α)’, ἀντὶ να τεθεῖ σε ονομαστικὴ καὶ να γίνῃ υποκείμενο στο ρ. ‘ἐστὶ’ τῆς ἐιδικῆς που ἀκολουθεῖ. Κάτι παρόμοιο: ‘ἤδει αὐτὸν ὅτι μέσον ἔχοι τοῦ Περσικοῦ στρατεύματος, Ξεν. Ἀνάβ. I,8,21’ ἀντὶ για ‘ἤδει ὅτι αὐτὸς μέσον ἔχοι τοῦ Περσικοῦ στρατεύματος’. **ἄνευ τοῦ ἔχειν λόγον δοῦναι:** ‘χωρὶς να μπορεῖ να τὴν ἀποδείξει λογικά’. Ἡ Σωκρατικὴ – Πλατωνικὴ διάκριση ἀνάμεσα στην ‘Γνώμη ~ Γνώση’ εἶναι θεμελιώδους σημασίας, καὶ εἶναι ἐκείνη που ξεχωρίζει τον Πλατωνισμό ἀπὸ κάθε ἄλλη παράλληλη φιλοσοφικὴ σχολή (Για περισσότερο στο θέμα τῆς διάκρισης μεταξύ ‘γνώμης & γνώσης’ δες [ΕΛΩ](#) & [ΕΛΩ](#)). **a6 οὔτε ἐπίστασθαι ἐστὶν...οὔτε ἀμαθία:** υποκείμενο ενν. πὼς εἶναι ἡ ονομαστικὴ ‘τὸ δοξάζειν’ με κατηγορούμενα το ἀπαρέμφατο καὶ το ουσιαστικὸ ἀντιστοίχως. Για τὴν χρῆση του ἀνάρθρου ἀπαρεμφάτου ὡς κατηγορουμένου, ‘τὸ γὰρ γινῶναι ἐπιστήμην λαβεῖν ἐστὶ, Πλ. Θεαίτ. 209e το να γνωρίζεις σημαίνει να δέχεσαι τὴν γνώση’. ‘Ἡ ἐκφορά μίας ἀπλῆς ‘γνώμης’ δεν συνιστᾷ γνώση. Ὅμως σε καμία περίπτωση δεν συνιστᾷ οὔτε καὶ ἀγνοία’. Ἡ αἰτία βρίσκεται στο γεγονός ὅτι οἱ ἐννοίες ‘γνώμη ~ γνώση’ δεν εἶναι ἐννοια ‘ἀντιφατικές’. **a6-7 ἄλογον...πὼς ἂν εἷη ἐπιστήμη:** ‘Μία ἀπλή ‘γνώμη’ που φαίνεται σωστή (τὸ ὀρθὰ δοξάζειν), ἀν δεν ἀποδειχθεῖ λογικά (οὐκ ἔχει λόγον δοῦναι), εἶναι ἐκτὸς λογικῆς (ἄλογον). Πὼς μπορεῖ λοιπὸν αὐτὸ που δεν ἔχει ἀποδειχθεῖ λογικά (ἄλογον) να εἶναι ‘γνώση’ (πὼς ἂν εἷη ἐπιστήμη), ἀφοῦ ἡ ‘γνώση’ (ἐπιστήμη), ὅ,τι λέει το ἀποδεικνύει;’. Συνεπὼς το πρώτο συμπέρασμα εἶναι πὼς ‘γνώμη ≠ γνώση’. **οὔτε ἀμαθία:** ‘Ὅμως ἡ ἐκφορά μίας ‘γνώμης’ (τὸ δοξάζειν), που για να εἶναι ‘γνώμη’ εἶναι καὶ ἀναπόδεικτη’, σε καμία περίπτωση δεν συνιστᾷ ‘ἀγνοία’ (ἀμαθία), διότι κατὰ κάποιον τρόπο μετέχει στην πραγματικότητα (τυγχάνει τοῦ ὄντος)’. Ἀρα ‘γνώμη’ καὶ ‘γνώση’ εἶναι ‘ἐνάντιες’, δεν εἶναι ὁμως ‘ἀντιφατικές’, ἀφοῦ ἡ ἄρση τῆς μίας δεν συνεπάγεται τὴν θέση τῆς ἄλλης, ἢ καὶ ἀντιστρόφως. Συνεπὼς ὅ,τι δεν εἶναι ‘γνώση’ δεν σημαίνει πὼς εἶναι ‘γνώμη’. Ὅλη αὐτὴ ἡ ἀποδεικτικὴ διαδικασία τῆς Διοτίμας ἐγίνε για να ἀποδείξει πὼς ὅταν ἔλεγε πὼς ‘ὁ Ἔρωτας οὔτε ὁμορφος εἶναι, οὔτε καλός’, δεν ἐννοοῦσε ὅτι εἶναι ‘δύσμορφος καὶ κακός’. **a9 μεταξὺ φρονήσεως καὶ ἀμαθίας:** ὁπως λοιπὸν ἡ ‘σωστή

γνώμη, αλλά αναπόδευκτη, βρίσκεται στο ενδιαμέσο μεταξύ της ‘έλλογης κρίσης’ και της ‘άγνοιας’, έτσι και ο Έρωτας βρίσκεται στο ενδιαμέσο μεταξύ ‘ομορφιάς και δυσμορφίας’ και ‘καλού και κακού’.

b3 μὴ εἶναι ἀγαθὸν μηδὲ καλόν: οι αρνήσεις ‘μὴ’ & ‘μηδὲν’ συντάσσονται με τελικά απαρέμφατα. **b6 ὁμολογεῖται:** i.e. ‘ὁ Ἔρως’. **b8 Τῶν μὴ εἰδότεων...πάντων λέγεις;** i.e. ‘λέγεις <ὅτι ὁμολογεῖται παρά> πάντων τῶν μὴ εἰδότεων;’, ‘δηλ. εννοεῖς ὅτι αὐτὴ ἡ ἀποψη εἶναι παραδεκτὴ ἀπὸ ὅλους ἐκείνους οἱ οποίοι δεν ἔχουν γνώση τοῦ θέματος;’. **εἰ καὶ τῶν εἰδότεων;** ‘ἢ καὶ ἀπὸ ὅλους ἐκείνους οἱ οποίοι γνωρίζουν καλὰ το θέμα;’. Ἡ Διοτίμα (εκφράζουσα στὴν οὐσία Σωκρατικές ἀπόψεις) φροντίζει ἀνά πάσα στιγμή νὰ κάνει ἐμφανὴ τὴν διάκριση ἀνάμεσα στὴν ‘γνώμη’ καὶ στὴν ‘γνώση’. **b10 γελάσασα:** ἡ μτχ. ἀορίστου ὅταν συνδέεται στενά με νοηματικὴ συνέχεια με τὸ ρ. στο ὁποῖο εἶναι συνημμένη, τότε δεν ἐκφράζει χρόνο οὔτε προτερόχρονο, ἀλλὰ τρόπο ἢ κατάσταση, ὅπως ἐδῶ. Ἡ μτφρ. ‘αφοῦ γέλασε εἶπε’ εἶναι ἀφελής, διότι ἀφήνει τὸ υπονοούμενο πὼς μόνο ὅταν γέλασε καὶ ολοκλήρωσε τὸ γέλιο τῆς, τότε σκέφτηκε νὰ μιλήσει καὶ νὰ πει αὐτὰ πὼς εἶπε, πράγμα πὼς φυσικά δεν εἶναι δυνατόν νὰ συνέβῃ, γιατί τὴν ὥρα πὼς ‘γελοῦσε’, ἤδη εἶχε αποφασίσει καὶ νὰ μιλήσει καὶ τι θὰ πει.

c3 Τίνες οὗτοι; i.e. ‘εἰσί’, ἡ ἐρωτηματικὴ ἀντων. εἶναι τὸ κατηγορούμενο, καὶ ἡ δεικτικὴ εἶναι τὸ υποκείμενο. **c4 Εἷς μὲν..σύ, μία δ(ε) ἐγώ:** i.e. ‘εἷς μὲν <τούτων εἷς> σύ, μία δ(ε) <τούτων εἷμι> ἐγώ’. Τα ἀριθμητικά εἶναι καὶ στὶς δυο προτάσεις τὰ υποκείμενα καὶ οἱ ἀντωνυμίες τὰ κατηγορούμενα. **c6 λέγε γάρ μοι:** ἡ Διοτίμα μέσω ἐνός συλλογισμοῦ θὰ ἀποδείξει στὸν Σωκρ. πὼς σύμφωνα καὶ με τὰ δικά του λόγια ‘ὁ Έρωτας δεν εἶναι καν θεός’. **οὐ πάντας θεοὺς φῆς εὐδαίμονας εἶναι καὶ καλοῦς;** ἡ ἀρνήση ὅταν προτάσσεται στὶς ἐρωτηματικὲς προτάσεις συνήθως καλεῖ αὐτόν ο ὁποῖος ἐρωτᾶται νὰ συμφωνήσῃ με τὴν ἐρώτηση πὼς τοῦ υποβάλλεται, ‘οὐχ οὕτως ἔλεγες; Πλ. Πολιτεία 334b αὐτὸ ἀκριβῶς δεν εννοοῦσες;’, ‘ἄρ’ οὐχ ὕβρις τάδε; Σοφ. Ο.Κ.833 αὐτὸ ἐδῶ δεν εἶναι προσβολή;’. **c9 Μὰ Δί’ οὐκ ἔγωγ’, ἔφην:** Προηγουμένως ἡ Διοτίμα υπέβαλε στὸν Σωκράτη δυο ἐρωτήματα· στο πρῶτο ἐρώτημα ἡ ἀπάντηση πὼς ἀναμένεται εἶναι καταφατικὴ. Ὅμως στο δεύτερο ἐρώτημα, ἐπειδὴ αὐτὸ εἶναι διατυπωμένο ἀντίστροφα σε σχέση με τὸ πρῶτο, ἡ ἀπάντηση λογικά πρέπει νὰ εἶναι ἀρνητικὴ. Π.χ. υποθέστε ὅτι ἐξῶ βρέχει πολὺ καὶ ρωτᾶτε κάποιον: «δεν νομίζεις ὅτι ἐξῶ βρέχει πολὺ; Ἡ μπορεῖ νὰ πεις ὅτι δεν βρέχει πολὺ;». Αὐτὸς τώρα θὰ πρέπει νὰ ἀπαντήσῃ στο τελευταῖο ἐρώτημα, πὼς βεβαίως εἶναι τὸ ἀντίθετο τοῦ πρῶτου, δηλ. νὰ πει: «Ὁχι, δεν μπορῶ νὰ τὸ πω αὐτό», δηλ. «δεν μπορῶ νὰ πω ὅτι δεν βρέχει πολὺ». Αὐτὸ κάνει καὶ ὁ Σωκρ. **c10 Εὐδαίμονας δὲ δὴ...κεκτημένους;** ἡ ἐρώτηση ἐδῶ διατυπώνεται με τὴν ἴδια λογικὴ ὅπως πιο πάνω (30), δηλ. ἡ ἀπάντηση ἀναμένεται νὰ εἶναι καταφατικὴ: ‘λες ὅτι εὐτυχισμένοι εἶναι ἐκεῖνοι πὼς ἔχουν στὴν κατοχὴ τοὺς πράγματα καλὰ καὶ ωραία, ἢ ὀχι;’, καὶ ἡ ἀπάντηση εἶναι φυσικά ‘ναί, τὸ λέω αὐτό’. Αὐτὴ εἶναι καὶ ἡ ἀπάντηση τοῦ Σωκρ. ‘Πάνυ γε, (30)’.

d1 ὁμολόγηκας: Ὅταν ἡ Διοτίμα ἐξέθεσε στὸν Σωκρ. τὴν ἀποψη πὼς ‘ὁ Έρως οὔτε ὁμορφος εἶναι οὔτε καλός (ὡς οὔτε καλὸς εἶη κατὰ τὸν ἐμὸν λόγον οὔτε ἀγαθός,9)’, ὁ Σωκρ. φάνηκε νὰ τὴν ἀποδέχεται ἐστὼ καὶ διστακτικά. **δι’ ἔνδειαν τῶν ἀγαθῶν καὶ καλῶν:** οἱ γενικὲς εἶναι υποκειμενικὲς. **d4 Ὁμολόγηκα:** ὁ Σωκρ. φαίνεται νὰ ἔχει ὁμολογήσῃ στὴν Διοτίμα πὼς ‘ὁ Έρως οὔτε ὁμορφος εἶναι οὔτε καλός’, ὁμως ὅτι αὐτὸ ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ‘ὁ Έρως ἐπιδιώκει τὰ καλὰ καὶ τὰ ὁμορφα πράγματα’, αὐτὸ δεν τὸ ἔχουμε ἀκούσει, ἀλλὰ ἐννοεῖται πὼς τὸ εἶχε ὁμολογήσει. **d5 Πὼς ἂν οὖν θεὸς εἶη...ἀγαθῶν ἅμμοιρος;** ὁ συλλογισμός πὼς βάζει ὁ Πλάτων στὸ στόμα τῆς Διοτίμας εἶναι ὁ ἐξής:

- (i) οἱ θεοί = εὐτυχισμένοι καὶ ὁμορφοί
- (ii) εὐτυχισμένοι = ἐκεῖνοι πὼς κατέχουν πράγματα καλὰ καὶ ὁμορφα
- (iii) ὁ Έρωτας ≠ ἐκεῖνοι πὼς κατέχουν πράγματα καλὰ καὶ ὁμορφα
- (iv) ὁ Έρωτας ≠ θεός

Ὁ συλλογισμός αὐτός ἀποδεικνύει ὅτι ‘ὁ Έρως ≠ θεός’, ἀλλὰ μετὰ τὴν προκειμένη πρόταση (iii) λογικά θὰ περιμέναμε μιὰ ἐνδιάμεση ὡς (iiiia): ‘ὁ Έρωτας ≠ εὐτυχισμένος καὶ ὁμορφος’, γιατί πάνω σ’ αὐτὸ τὸ μερικὸ συμπέρασμα στηρίζεται τὸ τελικὸ συμπέρασμα (iv). **d10 Ἀλλὰ τί μὴν;** i.e. ‘Ἀλλὰ τί μὴν <ἂν εἶη ὁ Ἔρως>;’ **d12 Τί οὖν:** i.e. ‘Τί οὖν <ἂν εἶη ὁ Ἔρως>;’ **d13 Δαίμων μέγας:** ‘Πνευματικὴ δύναμις πολὺ σπουδαία’. Ὁ ὅρος ‘δαίμων’ ἔχει

μία ποικίλη σημασία στην ελληνική, καθώς άλλοτε μπορεί να είναι συνώνυμο του 'θεός', όπως όταν η Αθηνά συναντιέται με τους υπόλοιπους θεούς, 'μετὰ δαίμονας ἄλλους, Ἰλ. 1,222'. Αποδίδει όμως και την σημασία των υπερφυσικών υπάρξεων, όχι όμως κατ' ανάγκην θεοτήτων, όπως όταν ο Ησίοδος μιλώντας για το 'Χρυσό γένος' των ανθρώπων λέει ότι αυτοί μεταμορφώθηκαν από τον Δία σε 'δαίμονες', 'τοῖ μεν δαιμονές εἰσι Διὸς μεγάλου, Ἡσίοδ. Ἔργ. 122'. **πάν τὸ δαιμόνιον:** 'κάθε τι το πνευματικό'.

e3 Ἑρμηνεύον καὶ διαπορθμεύον: i.e. 'τὸ δαιμόνιον'. **e4 τῶν μὲν:** i.e. 'τῶν ἀνθρώπων'. **e5 τῶν δέ:** i.e. 'τῶν θεῶν'. **e6 ἐν μέσφ δὲ ὄν:** i.e. 'τὸ δαιμόνιον'. **e6 ἀμφοτέρων:** i.e. 'θεῶν καὶ θνητῶν'. **συμπληροῖ:** ενν. 'το κενὸ μεσοδιάστημα μεταξύ θεῶν καὶ ἀνθρώπων'. **ὥστε τὸ πᾶν αὐτὸ αὐτῷ συνδεδέσθαι:** 'ὥστε ολόκληρο το κενὸ το ἴδιο να ενώνεται μεταξύ του', δηλ. 'να ενώνεται το κενὸ μεταξύ θνητῶν καὶ ἀθανάτων'. **e7 διὰ τούτου:** 'μέσω αὐτοῦ', i.e. 'τοῦ δαιμονίου'. **e7-8 καὶ ἡ μαντικὴ...καὶ ἡ τῶν ἱερέων τέχνη:** 'τόσο ἡ μαντικὴ τέχνη, ὅσο καὶ ἡ τέχνη των ἱερέων'. **χωρεῖ:** 'λειτουργεῖ'. **e8 τῶν τε περὶ τὰς θυσίας:** i.e. 'καὶ <ἡ τέχνη> τῶν <ἱερέων> περὶ τὰς θυσίας'. **καὶ τελετὰς:** i.e. 'καὶ <περὶ τὰς> τελετὰς', 'καὶ σχετικὰ με τὶς τελετουργίες'.

203a1 καὶ τὰς ἐπώδας: 'καὶ σχετικὰ με τὰ ζόρκια'. **καὶ τὴν μαντείαν πᾶσαν:** 'καὶ σχετικὰ με τὴν προφητεία γενικῶς'. Το ὅτι ἡ Διοτίμα κάνει διάκριση ἀνάμεσα στὴν 'μαντικὴ πᾶσα, 50' καὶ στὴν 'μαντείαν πᾶσαν, 51' δημιουργεῖ τὴν αἴσθησις ὅτι τὰ θεωρεῖ διαφορετικά. Ἡ μόνη ἴσως πιθανὴ ἐξήγησις εἶναι νὰ ἤθελε ἔτσι νὰ διακρίνει ἀνάμεσα στους ἀναγνωρισμένους ὡς 'μάντιες – ἱερεῖς' καὶ σε ἐκείνους που ὡς ἰδιῶτες εἶχαν προφητικὲς ικανότητες. **καὶ τὴν γοητείαν:** 'καὶ σχετικὰ με τὴν μαγεία'. **a2 διὰ τούτου:** i.e. 'τοῦ δαιμονίου'. **a2-3 ἡ ὁμιλία καὶ ἡ διάλεκτος:** 'ἡ ἐπικοινωνία καὶ ἡ συνομιλία'. **a3-4 καὶ ἐγρηγοροῦσι καὶ καθεύδουσι:** 'εἴτε εἶναι ζύπνιοι εἴτε κοιμούνται', καὶ οἱ δύο εἶναι μτχ. σε δοτικὴ πτώσις. Ἡ μτχ. 'ἐγρηγοροῦσι' εἶναι παθητικοῦ παρακειμένου 'ἐγρήγορα <ἐγρηγορῶς>'. **a5 δαιμόνιος ἀνὴρ:** i.e. 'δαιμόνιος <ἐστὶ> ἀνὴρ', 'καὶ ὁποῖος εἶναι ἰκανὸς σε τέτοιου εἶδους ζήτηματα, εἶναι ἀνδρας που ἔχει ἐπηρεαστεῖ ἀπὸ τὰ δαιμόνια (τὰ πνεύματα)'. Το 'ἀνὴρ' κατηγορούμενο καὶ το 'δαιμόνιος' ἐπιθετικὸς προσδιορισμός. **ὁ...ὧν:** 'κι αὐτὸς που εἶναι σοφός'. **ἄλλο τι:** 'σε ο,τιδήποτε ἄλλο', αιτιατικὴ τῆς ἀναφοράς. **a5-6 ἡ περὶ τέχνας ἡ χειρουργίας τινὰς:** 'ἡ σε σχέση με τεχνικὲς γνώσεις, ἡ σε σχέση με κάποια χειρωνακτικὰ ἐπαγγέλματα'. **a7 βάνυσος:** i.e. 'ἐστὶ', 'εἶναι ἀνθρωπος ἀκαλλιέργητος – βάρβαρος'. Ὅτι ἡ γνώσις ἐκείνη που εἶναι ἐπικεντρωμένη μόνο σε δεξιότητες τεχνικῆς φύσεως χωρὶς τὴν κάλυψιν μιᾶς πνευματικῆς ωρίμανσις δὲν μπορεῖ νὰ καλεῖται 'παιδεία', ἀλλὰ 'βαρβαρότητα', το σημειώνει ὁ Πλάτων στους 'Νόμους': 'τὴν δὲ <παιδείαν> εἰς χρήματα τείνουσαν ἢ τινα πρὸς ἰσχύν, ἢ καὶ πρὸς ἄλλην τινὰ σοφίαν ἄνευ νοῦ καὶ δίκης, βάνυσον τ' εἶναι καὶ ἀνελεύθερον καὶ οὐκ ἀξίαν τὸ παράπαν παιδείαν καλεῖσθαι, Νόμ. 644a'.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Θα σε ἀφήσω λοιπόν, Ἀγάθωνα. Καὶ τώρα τὴν ομιλία σχετικὰ με τὸν Ἑρωτα, τὴν ὁποίαν ἀκουσα κάποτε ἀπὸ μιᾶς γυναῖκα ἀπὸ Μαντίνεια, τὴν Διοτίμα, ἡ ὁποία καὶ σ' αὐτὰ ἀλλὰ καὶ σε ἄλλα θέματα πολλὰ ἦταν σοφὴ, (καθὼς καὶ στους Ἀθηναίους, ὅταν αὐτοὶ θυσίασαν δέκα χρόνια πρὶν τὸν λοιμὸ, τοὺς ἐξασφάλισε μιὰ δεκαετὴ ἀναβολὴ τῆς νόσου, καὶ ἡ ὁποία μου ἐμάθε ἐμένα τὰ ζήτητα σχετικὰ με τὸν Ἑρωτα), ὅποια λοιπόν ομιλία ἔκανε, θα προσπαθῶ νὰ διηγηθῶ σε σὰς ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν που συζητήσαμε ἐγὼ καὶ ὁ Ἀγάθων, στηριζόμενος ἐγὼ στὶς δικές μου δυνάμεις, με ὅποιον τυχόν τρόπο μπορῶ. Πρέπει λοιπόν, Ἀγάθωνα, ὅπως ἀκριβῶς ἐσὺ μίλησες, νὰ συζητήσω καὶ ἐγὼ ἀρχικὰ γι' αὐτὸν ἐδῶ τὸν Ἑρωτα, δηλ. ποιὸς εἶναι ὁ Ἑρωτας καὶ τι εἶδους, καὶ κατόπιν τὰ ἀποτελέσματά του. Νομίζω λοιπόν πως τὸ ευκολότερο εἶναι ἔτσι νὰ συζητήσω, με τὸν τρόπο τὸν ὁποῖον ἐκείνη ἡ ξένη γυναῖκα συζήτησε υποβάλλοντας ἐμένα σε μιὰ ἐξέτασι. Καὶ ἐγὼ σ' ἐκείνη ἔλεγα κάποια διάφορα πράγματα περίπου σαν καὶ αὐτὰ που ἔλεγε σε μένα ὁ Ἀγάθων, ὅτι δηλ. ὁ Ἑρωτας ἦταν θεὸς σπουδαῖος, καὶ ὅτι συγκαταλεγόταν ἀνάμεσα στα ὁμορφα πράγματα. Ἐκείνη

ὁμως με αντέκρουε με αυτά ακριβώς τα επιχειρήματα με τα οποία κι εγώ αντέκρουα αυτόν εδώ τον Αγάθωνα, ὅτι δηλ. ὁ Ἐρωτας οὔτε ὁμορφος ἦταν σύμφωνα με τα λόγια μου, οὔτε και καλός. Και εγώ τότε:

- Τι εννοείς, της είπα, Διοτίμα, ἄρα ὁ Ἐρωτας εἶναι δῦσμορφος και κακός; Και τότε εκείνη:
- Δεν θα προσέχεις τα λόγια σου; μου εἶπε. Ἡ νομίζεις πῶς ὅ,τι τυχόν δεν εἶναι ὁμορφο, εἶναι ἀνάγκη αὐτό να εἶναι δῦσμορφο;
- Αὐτό ακριβῶς νομίζω.
- Δηλ. και αν κάτι τυχόν δεν εἶναι ευφρές, τότε εἶναι ἀνόητο; Ἡ δεν αντιλαμβάνεσαι ὅτι ὑπάρχει κάτι μεταξύ της ευφύϊας και της ἀγνοιας;
- Και τι εἶδους εἶναι αὐτό;
- Το να ἔχει κάποιος μία σωστή γνώμη και μάλιστα χωρὶς να εἶναι σε θέση να την αποδείξει λογικά, δεν νομίζεις, εἶπε η Διοτίμα, ὅτι αὐτό δεν εἶναι οὔτε γνώση (διότι πῶς θα μπορούσε ἓνα πράγμα αναπόδεικτο να εἶναι γνώση;), οὔτε ὁμως εἶναι και ἀγνοια (διότι αὐτό που μετέχει στην πραγματικότητα πῶς μπορεί να εἶναι ἀγνοια;). Συνεπῶς κάτι τέτοιο εἶναι η σωστή γνώμη, στο ἐνδιάμεσο μεταξύ ἔλλογης κρίσης και ἀγνοιας.
- Ἐχεις δίκιο, εἶπα εγώ.
- Μην ἐκβιάζεις λοιπόν ὅποιο πράγμα δεν εἶναι ὁμορφο να εἶναι δῦσμορφο, οὔτε ὅποιο δεν εἶναι καλό να εἶναι κακό. Με τον ἴδιο λοιπόν τρόπο και τον Ἐρωτα ἐπειδὴ ἐσύ ὁ ἴδιος ἀποδέχεσαι να μην εἶναι καλός οὔτε ὁμορφος, σε καμία περίπτωση πιο πολύ να μην νομίζεις ὅτι πρέπει αὐτός να εἶναι δῦσμορφος και κακός, ἀλλὰ ἀντιθέτως κάτι στο ἐνδιάμεσο, εἶπε η Διοτίμα, αὐτῶν των δύο.
- Κι ὁμως, εἶπα εγώ, ὁ Ἐρωτας εἶναι ἀποδεικτός ἀπὸ ὅλους πῶς εἶναι θεός πολύ σπουδαίος.
- Δηλ. εννοείς ἀπὸ ὅλους ἐκείνους που ἀγνοοῦν το θέμα, ἢ και ἀπὸ ἐκείνους που το γνωρίζουν;
- Μα ἀπὸ ὅλους γενικῶς. Και ἐκείνη γελώντας
- Και πῶς εἶναι δυνατό, εἶπε η Διοτίμα, Σωκράτη, να γίνεται ἀποδεικτό ἀπὸ ὅλους ὅτι εἶναι θεός σπουδαίος, οἱ ὁποῖοι ἰσχυρίζονται ὅτι αὐτός δεν εἶναι καν θεός;
- Και ποιοὶ εἶναι αὐτοὶ; εἶπα εγώ.
- Ἐνας λοιπόν, εἶπε η Διοτίμα, εἶσαι ἐσύ, κι μία ἀκόμη εγώ. Κι εγώ τότε,
- Πῶς λοιπόν, εἶπα, το εννοεῖς αὐτό; Κι ἐκείνη,
- Πολύ απλά, εἶπε. Πες μου λοιπόν, παραδέχεσαι ὅτι ὅλοι οἱ θεοὶ εἶναι ευτυχισμένοι και ὁμορφοι, ἢ ὄχι; Ἡ μήπως ἐνδέχεται να τολμήσεις να μην παραδεχθεῖς ὅτι κάποιος ἀπὸ τους θεοὺς εἶναι και ὁμορφος και ευτυχισμένος;
- Μα τον Δία εγώ βέβαια δεν θα τολμούσα σε καμία περίπτωση, εἶπα.
- Παραδέχεσαι λοιπόν ὅτι ευτυχισμένοι εἶναι ἐκεῖνοι που ἔχουν στην κατοχὴ τους πράγματα που εἶναι και καλά και ὁμορφα, ἢ ὄχι;
- Σε κάθε περίπτωση ναι.
- Ναι, ἀλλὰ ὁμως ἔχεις ἤδη ἀποδεχθεῖ πῶς ὁ Ἐρωτας λόγω ἐλλείψεως των καλῶν και ὁμορφων πραγμάτων ἐπιθυμεῖ αὐτά ακριβῶς τα συγκεκριμένα, τα ὁποῖα του λείπουν.
- Πράγματι το ἔχω παραδεχθεῖ.
- Πῶς λοιπόν μπορεί να εἶναι θεός αὐτός δεν παίρνει μέρος στα ὁμορφα και καλὰ πράγματα;
- Σε καμία περίπτωση δεν θα μπορούσε, ὅπως φαίνεται.
- Βλέπεις λοιπόν, εἶπε η Διοτίμα, ὅτι κι ἐσύ δεν θεωρεῖς τον Ἐρωτα θεό;
- Ὅμως τότε τι μπορεί να εἶναι ὁ Ἐρως; Θνητός;
- Σε καμία περίπτωση.
- Τότε ὁμως τι;
- Ὅπως και προηγουμένως, εἶπε η Διοτίμα, κάτι μεταξύ θνητοῦ και ἀθάνατου.
- Τι εἶναι λοιπόν ὁ Ἐρως, Διοτίμα;

- Πνεύμα ιδιαίτερος σημαντικό, Σωκράτη. Διότι κάθε τι το πνευματικό βρίσκεται μεταξύ θεού και ανθρώπων.
- Ποιά δύναμη, είπα τότε εγώ, έχοντας;
- Με το να εξηγεί και να μεταφέρει στους θεούς αυτά που προέρχονται από τους ανθρώπους, και στους ανθρώπους αυτά που προέρχονται από τους θεούς, δηλ. τις παρακλήσεις και θυσίες των ανθρώπων, και τα προστάγματα των θεών αλλά και τις ανταποδόσεις τους για τις θυσίες, και με το να βρίσκεται στον ενδιάμεσο μεταξύ αυτών των δυο καλύπτει τον χώρο, ώστε ολόκληρο το κενό το ίδιο να ενώνεται μεταξύ του. Με την μεσολάβηση αυτής της ‘πνευματικότητας’ λειτουργεί και κάθε είδους μαντική τέχνη και η τέχνη των ιερέων εκκείνων που ασχολούνται με τις θυσίες και τις τελετουργίες και τα ξόρκια, όπως και με κάθε είδους προφητεία γενικώς, αλλά και μαγεία. Έτσι λοιπόν ο θεός δεν έρχεται σε άμεση επαφή με τον άνθρωπο, αλλά μέσω αυτής της ‘πνευματικότητας’ συντελείται και η επικοινωνία και η συνομιλία στους θεούς με τους ανθρώπους, είτε αυτοί είναι ξύπνιοι, είτε κοιμούνται. Και όποιος είναι ικανός σ’ αυτά τα ζητήματα, είναι άνδρας επηρεασμένος από τα ‘πνεύματα’, ενώ αυτός που είναι ικανός σε οτιδήποτε άλλο είτε σχετικό με τεχνικές γνώσεις, είτε σχετικό με κάποια χειρονακτικά επαγγέλματα, είναι άνθρωπος ακαλλιέργητος. Αυτά λοιπόν τα ‘πνεύματα’ είναι πολλά αλλά και πολλών ειδών, και ο Έρωτας είναι ένα απ’ αυτά.